

Dózsa-ivadékok. Kerekképű, zömök, szélesvállú fajmagyarok. Nagy akarások, fellobbanások népe. Abból a dolgos fajtából, mely bilincses évszázadok alatt gyúrta a sáros fekete földet. Órizte a magyar szót és dalolta a magyar nótát, hogy dolgos erejét, nótáskedvét évszázadok óta mások elherdálják. Időnként nagyot ráz a vállán, ilyenkor magasra szokik benne a régi virtus és szabadság vágyó lelke új határok felé tör. De hol van ma az a lelkéből lelkedzett, fekete föld sárkeresztjét vele együtt cipelő új vezér, aki utat mutasson?...

— Olvastuk Féja Gézát, Kovács Imrét, a falukutató magyar írókat — mondja az egyik — és megpróbáltunk mi is adatokat szerezni a faluról. Az előljáróságtól nem kaptunk semmit sem, nem akartak velünk szóbaállni, amikor megtudták, hogy miről van szó. Amit csináltunk a maguk utasítása szerint, az csak annyi, hogy a saját életünkből jegyeztünk fel adatokat.

Felém nyújt egy noteszt. Olvasom — kiadás-bevétel... ..

Igy él egy földmunkás család — teszi hozzá a végén — és ha megírja, azt is mondja el, hogy ingyen lakásban lakunk könyörületből. Hogyan is élnénk meg, ha még házbért is fizetnénk?

Ránézek. A számok hihetetlenek. Lehet, hogy túloz. De miért túlozna? Alaposan szemügyre veszem. A kabátja aránylag rendes, faklumpáia, külseje semmiben sem üt el a többiétől. Talán még egy arnyalattal jobban is néz ki. Hát mind így élnének? Nem kérdezem hangosan, de mintha megérezték volna a kérdést. Némán bólintanak: igen.

Sötét van, mire újból az utcára kerülünk. A fagy kicsit megszikkasztotta a sarat. Előttünk csak itt-ott lobban egy-egy lámpa fénye. Hallgatagon megyünk. Még most is ott érzem körülöttem az emberek melegségét. Akaratlanul is szorosabban húzódok kísérőm mellé...

Csantavir, 1939 január.

1946

A nap erősen tűz, szinte éget, keményre szárítja a talajt. Sokhelyütt olyan, mintha betonon menne az ember. Melege árad. Aratási idő van: a földeken mindenütt kora hajnaltól késő éjszakáig szakadatlanul dolgoznak az emberek. Az aratást nagyjából be is fejezték. A cséplésre kerül sor. A gépek kint dohognak a falu határában, némelyiknek csak a füstje látszik. Egyik szektorról a másikra mennek, faliák a kereszteteket s győzi a dobon, a kazlak hegyében dolgozó munkásnép.

Még vásárnap is áll a munka, csak kevesen vesznek maguknak egy lélegeztető pihenőt, azután tovább. A dolgozó ember most érzi, hogy cselekednie kell. Belső parancsra lendül a kar és ez a belső parancs alakítja át az idej aratást és cséplést valóságos munkaversennyé.

Ilyen munka azelőtt sose volt Csantavéren.

Vasárnapi verőfényben a községháza előtt már nem áll az emberpiac. Ezt megszüntette az idő. A dolgozók jönnek itt össze: földmunkások, törpebirtokosok, parasztok félkörbe meg csoportokba verődve politizálnak. Az újságot olvasgatják, vitatják a híreket, a munka menetét, a föld hozamát, a cséplés lendületét. A hangfoszlányokból így tapogatójuk a beszéd menetét:

»A cséplés néhány nap múlva befejeződik, ha rohammunka tempóban folytatják, de úgyis folytatják, mert hamar a végére akarnak érni... Már így sokkal jobb, szabadon rendelkezik keresetével az ember... 300—350 dináros búza... Hamarosan megtelik a piac, meg a bolt is.«

Kisérőm Palkovics Ferenc négy családos földmunkás. Ötvenévkörüli, régi mozgalmi ember. Kemény munka neveltje, a régiak közül való. Nemcsak a földeken dolgozik s a ház körül, hanem a nép között is. A régi csantavér sötét képeiről beszél, a sárról, az éhségről, a bérharcról, a földmegosztásról:

— Ha valaki visszatekint a múltba és megnézi a mai helyzetet: bizony, óriási a különbség!

Ugy beszél, mint aki ötven évre előre látja a dolgok fejlődését. Biztos, szilárd talaj az a négy hold, amit a földreform lába alá adott, a föld művésének egyensúlyát erősíti s valósággyá váltja benne mindazt, amit hallott, olvasott s maga is hitt el hirdetett a munkások között.

— Vannak azonban olyanok is, akik még elégedetlenek. Ezek vágy saját magukat nem tudják értékelni, vagy azokat, akik sorsukat irányítják. Talán nem látják még a népi állam berendezkedésének igazi jelentőségét, nem ismerték még föl a földmunkásság, a parasztság osztályának történelmi jelentőségét az ipari munkásság nagy szövetségében... A szolgalelkűségről kellene itt beszélni, arról, amit évszázadokon keresztül papoltak uraink, papjaink. Ez az, ami gátol, ami alól nehezen szabadul föl a tegnap még pincstelen dolgozó s nem tud — hogy úgy mondjam — máról-holnapra átalakulni.

Kevesen vannak, akik tanítanak, s akik taníthatnak. De siettetni a fejlődést a munka és az idő.

Mert nagy dolog az, ha a nép törődik a faluval s maga intézi annak dolgát. A község háza képe és levegője is más. Azelőtt — nem egyszer láttuk — süveget gyűrögetve, szinte kétrétt hajólván léptek be az ajtón, a jegyzőhöz vagy az aljegyzőhöz: a szolgabíró isteni magasságokban székelt; ma, ahogy látjuk, úgy lépnek be, mint a saját házuk ajtaján. Kötetlen a beszéd s nem akadozó... »Pista add csak ide cséplési céduládat...« »Itt van már... hol is írjam alá...« »No, mennyit hajtottatok le András ott a kanizsai határban?« »... »Jó ment. Versenybe ment! Kétezernégyszáz mázsát egyfolytában.«

Hét esztendő telt el azóta, hogy itt jártunk. Nagy idő, nagyot változott azóta a világ. Kinyílt az út a szegény ember előtt: szabadságvágya nem szorul többé négy fal közé. Nemcsak a község háza képe s levegője alakult át, nemcsak a filiszteri szellemet hessegették el a falból, mert a múlt fölszámolásával minden bilincs leszakadt. Megindult a föld is, kiszaladt a semmittevő nagygazdák, herdáló birtokosok és élelmes jurátusok lába alól s annak az ölébe hullott, aki azt megműveli. Vig Ferenc a Petőfi brigád harcosa volt még hetven társával s föld várta őket haza a puskaporos harcterekről. Föld és új szabad élet a nyirkos odú, az éhség és a szolgaság helyett... Négy és hat hold föld a legjobb talajból:

— Olyan nyílegyeneseb futnak rajta a barázdák, mint a parancsolat... Ez már nem is olyan föld, mint amilyent a sógor, koma, meg a szomszéd adott bérbé vékára mért búzáért... Ezen jobban megy a munka: ezt mondja ma mind a *négyszáz* földhözjuttatott család.

Az idej aratásban már fogyóban van a panasz és kevesebb a meghunyászkodás. Egy-két szellér vagy béres akadt, aki nem mert elmenni nyolcadán aratni, mert félt a nagyszájú gazdától, hogy hát mi is lesz veje, ha »megfordul«... Hát tizedén aratott, mert el is hitte, hogy nem lesz azoké a föld, akik kapták vagy akiknek ígérték. De mikor meglátta, hogy »elkapták«, megeredt a nyelve s ő is keményebben kezdett beszélni a gazdával. És nem mondja már asszonya sem, hogy »nem

kell nekem a föld, ne átkozzon érte senki». Ahogy lassan kinyílnak a szemek s a munka eredménye bátorít, a mozgalomtól távolosettek is rájönnek arra, hogy a szolgaság az átok s a szolgasorban van annak a foganatja: a szabadság és az igazi fejlődés minden ilyen babonás sötétséget összetör és keresztül lép rajta.

Egyszerű falusi házban székel a helyi szakszervezet: fehér falak, apró ablakok, köröskörül parolák és a fali újság számai. A földmunkások fapadokon ülnek a fal mellett, ki meg leül a küszöbre, pallóra, mert kicsi a hely ennyi embernek. De az aratás miatt nem is jöhettek el mindannyian: visszatartja őket a gép, a behordás, a halasztást nem tűrő munka. Tavasszal annyian voltak, hogy az udvar is megtelt, még az utcáról az ablakokon keresztül is hallgatták az előadást... Most valamivel kevesebben vannak, de mindenki feszült figyelemmel hallgat: emberek, asszonyok, lányok és legények egyaránt. Szinte érezni, hogy minden mondat, minden szó gondolatot ébreszt.

—...a fejlődés *egyedüli* hordozója a munkásosztály szövetségeseivel a parasztsággal együtt. A munkásság és a parasztság viszi tovább a történelmi fejlődést és mert nagy munka vár rá, tudnia kell, hogy többé nem politizálhatnak helyette; a jövő nem az urak dolga, hanem a *nép* dolga.

A munkásmozgalom történetébe a csantavéri földmunkások küzdelme is beletartozik. Érzy ezt itt minden öntudatos földmunkás. Az előadás hallatára ismerős idézetekkel találkozók, esztendőkkkel ezelőtt kicsiny, fülledt szobában hallotta azt, amikor még nem lehetett hangosan a munkássorsról beszélni. Nem felejtette el ezeket a szavakat, az évszámokat sem: kitorölhetetlen élmény maradt számára minden ilyen összejövetel. A magvetés termékeny talajra talált, hiszen ez a falu az első hívásra válaszolt: nem egy, de *hetven* szabadságharcost adott a mozgalomnak azokból a Dóza-ivadékokból, akik évszázadokon keresztül éhbérért túrták a földet.

És most jól ismeri a dolgok igazodását: ott kapcsolódik be a vitába, ahol a munkásság és a parasztság szövetségéről van szó.

Látjuk és érezzük, hogy érik a vetés: a főszóalások számolnak be róla. Egyik főszóalás a másikat követi, példa maga a falu: a falu élete.

Közmunka, önkéntes népi vállalkozások sora.

— Csantavérnek még soha nem voltak ilyen rendezettek az utcái, mint ma!...

Már egyórával az előadás után vagyunk, még mindig tart a vita. Olyan végtelennek tetsző, mint a falu körül elterülő búzamezők. Öszintén, — amilyen őszinteséggel csak a népnél találkozhatunk — megnyílnak a beszéd kapui. Senki nem mozdul a teremből, mert ha látszólag nem is, de valójában nagy dolgokról folvik a szó. Az öreg szindikalisták után fiatal hangok jelentkeznek; fölcattan az éles bírálat hangja a semmítévőkről, a dorbézolókról, a várakozókról, azokról, akik mindig csak várnak és spekulálnak az idővel. Heves a vita, mint a nyár melege, s minden mondat talál. A nép rajta tartja éles szemét a községen, életét, érverését figyeli a maga módján. Az elhangzott szónak van hitele, a kritikának foganatja.

...Közös gondok. Rendbe kellene szedni a szakszervezetet, hétszáz tagja van és lehetne kétezernégyszáz... A könyvtárat is ki kellene bővíteni... Miért éljenek a munkások továbbra is nyirkos, földes zugokban: föl kell osztani a temérdek használatlan »tisza szobát«, ha

nincs más lakóhely, hogy a dolgozók is egészséges lakásokhoz jussanak... Hiba van a szövetkezetben az ipari cikkek elosztása körül: a népek jön az a gyárból, nem *másnak*.

Régi, marasztaló tradíciók lassan eltűnnek s helyettük új, egészséges életforma jelentkezik, s a régi harcosok vetése a csantavéri földmunkások között terebélyesedik dús természéssé a szabad és erős faluban. Csantavér, 1946 július hó.

NÁZOR VLADIMIR:

HALOTT ŐRSÉG

Ha majd halott leszek, nem kell, nem kell, nem kell,
nedves árok mélye, gyertyaláng és fátyol!
Csendes fejem fölött, nem kell, nem kell, nem kell,
tempa estu sírás sötét fenyőfákon!

Ott, hol tengerünknek volt konok határa,
ott, hol bús sirályok fennak árva fészket:
még mered reményünk ősi sziklaszála,
s rajta szél haragja sárga habbá széled.

Oh, oda vigyetek! Vén testem ott lakja
utolsó lakását! — S csendes álmom éjén,
mint üres kagylóban, óceánok hangja
üzen majd titkosan kő-falam szegélyén.

Én, a végső, halott őrség, hallgatom majd,
mit zúgnak a vizek, s messzi áramlatok
mélyében varjak-e, mik fennen rikoítnak,
vagy hegyről rohanó, merész, új lovasok.

És ha végre hallom, hogy evez hajótok,
és a zászló vigan, régi vigan száll még,
csontjaim csörgetem, köteléket oldok,
s indulok elétek, mint halk, lenge árnyék...

Ács Károly fordítása